

Santiago
Rusiñol
Obra completa

SANTIAGO RUSIÑOL

EL TEATRE PER DINS

Santiago
Rusiñol
Obra completa

EL TEATRE PER DINS

Santiago
Rusiñol
Obra completa

EL TEATRE PER DINS

CONFERENCIA DONADA A L'«ATENEU BARCELONÉS», LA VETLLA DEL DIA 10 DE MARÇ DE 1910, PER EN SANTIAGO RUSIÑOL

ANTONI LÓPEZ, EDITOR, LLIBRERIA ESPANYOLA

Rambla del Mig, 20, Barcelona

SENYORS:

Per voluntat dels organiadors d'aquestes conferencies, el que té l'honra de dirigir-vos la paraula ha sigut nomenat timbaler en el seguici que vindrà, en els conferenciants que vos diran molt belles coses de l'intellectualitat catalana. El motiu de fer-me anar al davant no pot tenir més que una raó: els cabells blancs que fa temps que m surten, els cabells que fan respecte an els que no ls porten al seu damunt, però que no ns fan gens de gracia als que ls patim i soportem; no pel color, sinó per lo altre: perquè els blancs han mort els negres, i lo que s guanya d'experiencia, es va perdent de tantes coses, que no n parlarem per no entristir-nos.

Encara que tingui experiencia, no tingueu por, que no n faré l'ús que n solen fer els que la tenen: planyer-s, contar histories velles i descoratjar an els que són més joves. Homes

vindran, després del timbaler, que, amb el seu saber i coneixements, vos parlaran de coses més serioses de les que jo vos podria parlar, i am més coneixements i més sabiesa. Jo, avui, parlaré de drames, que ja veieu que són coses alegres; faré més que parlar de drames: parlaré del modo de fer-los; de la comedia de fer els drames; de com neixen, de com s'escriuen, de com fan el creixent, de com se crien, de què sels dona pera menjar, de com sels acompanya a estudi, del corc que ls rosega, del pugó que ls malmet i de lo que ls salva; del drama llevar al drama fruita; de desde que no se sab què és fins que ja el public ho sab massa; de desde ls bolquers del cervell fins al fosso, i tot això sense parlar-vos d'Squil, de Sòfocles, d'Eurípides ni de l'altre, primer perquè no ns agrada el retreure els fets dels difunts, que ls seus Déus hagin perdonat, i després perquè ja els llibres ho porten, i pera això tenim biblioteca, parlant-vos sols d'observacions, o rebudes directament, per lo que hem dit dels cabells blancs, o vistes rebre an els companys d'ofici, d'aquest ofici de fer comedies, tant divertit i tant dolorós, segons pel costat que un se decanta: d'aquest ofici que, Déu me valgui! el que l'agafa ja ha ben rebut: no hi valen remeis per fòra; d'aquest ofici que no és més que un modo d'exteriorisar lo que tots anem fent a la vida: comedia, comedia, i més comedia.

Permeteu-me doncs, companys, que no més per una estona ens deixem de parlar de lo de sempre: de la dreta i de l'esquerra catalanes, i alcem am respecte la cortina.

El drama, el sainet, o la comedia, tothom, aixís que arriba al món, ja l porta amb un farcellet. Si l'infant no plora al moment de neixer, la llevadora, que ja sab que no s pot venir en sense llagrimas, li dona quatre plantofades pera fer-lo entrar en reacció (del plorar en diuen reacció, i d'aquí ve el ser reaccionari), i quan ha arrencat un bon plor, ja pot anar fent el seu fet: ja se sab que porta el drama. Si l'infant no riu al cap d'un quant temps, els avis, els pares, les veïnes, fins els homes més seriosos (militars i botiguers), vinga fer ganyotes a l'infant, fins que l fan riure en sense ganes; i quan riu torna a estar salvat: ja se sab que porta el sainet. I quan, per fi, comença a ser gran, i ja sab enganyar, i fer campana, i fa l ploricó pera no anar a estudi, i amanyaga pera pescar quartos, i dissimula, i sab de fingir, ja té l do de la comedia; ja és un home, ja és com els demás: desde aquell jorn en endavant, com més sàpiga servir-se de manejar els plors i les rialles, en els trangols de la vida, més aviat arribarà al port de la

seva prosperitat per l'ample ruta de la comedia.

El drama, com dic, tots el portem; n'hi ha qui en porten dos, n'hi ha qui en porten tot un rengle, n'hi ha que no n porten i els van a cercar, casant-se o enviudant-se, i fins reca-sant-se; n'hi ha que n porten i en volen molts més; n'hi ha que ls porten de bon grat i n'expremen les llagrimas pera fer-ne amor o pera fer-ne versos; tothom el porta tal com pot i del mellor modo que pot; però aquets drames tancats a dintre no més fan mal als que ls duen o an els que ls gaudeixen d'aprop; són drames en el primer estat, que n diriem rudimentari; drames de concentració, que s'es-braven malmetent pisa en el sí de la fami-lia, o amb un blau, o amb un xiribec; tot lo més són drames de veïnat, que, com se diu en termes de teatre, no tenen força pera arri-bar al public.

Al segon estat, aquets drames, aixís que ja s tornen papellones, pera eixir del cor del home i voler-se exteriorisar, el primer que ls reb és l'amic intim. L'home que passa un disgust i troba un amic i me l'hi explica, és que té llevar d'autor dramatic! Si ho explica a molts, ja sab accionar; si fa plorar a algú, ja esta llest (no el ploraner, sinó el ploratiu), i si commou, al contar una pena, i el veïnat el plany, i ell va explicant-se, aparteu-li el tinter i la ploma, per mica que sapiga d'escriure, i

si no sab de lletra, fugiu, els que ja escriviu pel teatre! Vos explicarà les penes, una per una, escena per escena, acte per acte, plor per plor, perquè les hi poseu en prosa, o en quartets, o en llagrimes reials. És el drama que no pot més, que vol eixir de dins i no sab com! que tartamudeja en el cor, que va, a les palpentes, an els llavis; que vol eixir al món i sen dona vergonya; que s vol esbravar, desvaporar-se, perquè no hi ha rès més trist, cavallers, que dur un drama tancat a dintre; els criminals no poden més, i el van a explicar an els jutges, i els homes de bé an els amics. I, mal que mal, val molt més ser jutge.

*
**

En el tercer estat, o sia el d'escriure, és quan el drama ja és madur i vol correr en tinta. Quan se veu un home que té salut, que té un passament, que no s plany de rès, i que va distret pels carrers, que camina sense saber aon va, que a casa li parlen i no contesta, o contesta amb una frase que sembla que no la digui ell, i a la fonda i al cafè s'oblida de pagar, o paga massa, estigueu segurs de que està cobant, i que tot allò acabarà en drama. Aquell home ja no pot més: té una pena privada a dintre que la vol explicar en public. Aquell home s'ha tornat llocà.

No li parleu de rès, que no vos escolta; no l'consulteu, que vos enganyarà; no li conteu cap secret, que l'farà public en el dialeg; no l'pertorbeu: deixeu-lo anar amb ell. Una comedia és com una aresta que se vos ha clavada dintre d'una ungla: fins que l'heu tret, no hi ha repòs; i pobre del que no la pot treure: està trist, està melangiós, no menja, beu massa, diu mal de tothom, es torna agre, es torna amarg, fa crítiques contra ls amics, i moltes vegades acaba com l'auca del *hijo malo*: jugant i perdent, que és lo pitjor que pot passar als autors dramàtics i als altres.

Pera escriure, com les senyores que tenen d'enviar un fill al món, té lo que n diuen desitjos. Haureu llegit moltes voltes, a les revistes curioses, que tots els grans homes, pera escriure, tenen de fer una cosa estranya: N'hi ha que fan aucells de paper, n'hi ha que han de tenir un gat a la falda; n'hi ha que s tenen de passejar amunt i avall de la sala; n'hi ha que maltracten a la dòna, n'hi ha que han de tenir querida, o llogar-ne una fins a acabar l'obra; fins n'hi ha que beuen (lo que és molt mal fet); doncs tot això no són més que desitjos, i pobre del que no ls compleix: el drama tindrà una maduixa, o un acte llarg, o una escena tèrbola.

El drama ha d'eixir: no hi ha remei; i ha d'eixir sà, sapat, ben nodrid; ha de tenir

els muscles ben marcats, i ha de ser sincer; sobre-tot sincer. Tot lo que s' dirà en ell serà sentit, ensemps que veritat i ensemps que bell; no s' farà cap concessió, ni al public, ni a la moda, ni als de dalt, ni els de baix, ni als d'enlloc; es desterrarà el *latiguillo*; no se cercarà cap efecte; serà un drama honrat, pera dir-ho d'un mot: un drama que podrà anar amb el cap alt i el pit enfòra. El que vos parla recorda unes notes pel plan d'una obra d'un gran escriptor, que en un capítol deia això: «Capítol d'emoció sincera». I això ha de tenir: emoció; quanta més emoció, més sincer; tanta emoció, i tant espessa, que desde que s'alci el teló fins que caigui, en el darrer acte, el public estigui en un ail i que entri en l'obra en còs i ànima.

Es clar que això, quan se posa a escriure, ja comprèn que és un xic difícil. Si l'obra és trista, com s'ho arregla pera estar trist dos o tres mesos, pera anar escrivint honradament? Ja fa lo que pot, ja cerca penes, ja s'atormenta l'esperit pera escriure sincerament; però les penes, com els dolors, no sempre s' troben a punt pera quedar bé am qui les reclama; tenen dignitat, les penes; i com l'escriptor les necessita a hores fixes, o en un cert moment, que, si molt convé, per dissort acaba de treure la rifa, no té més remei que haver d'escriure amb una pena d'*oído*, i bona-nit, sinceritat! Ell ja veu, com hem dit abans, que l'inspira-

ció no té fre, ni vol que n tingui, ni n'ha de tenir, però si l'inspiració dura una hora, i l'acte en té de durar mitja, bé té d'aturar-la, valga-m Deu! No hi poden haver sonets am dues dotzenes de versos, ni comedies de catorze hores! Ell no n vol fer de concessions, ni als de baix, ni als de dalt, ni als d'enlloc, però si troba que tenen raó els que seuen allí on sigui, és molt trist no donâ-ls-e-la, i els-e la dona; ell no vol que cap final d'acte acabi amb efecte teatral; però, com ho farà pera que no hi acabi? Si acaba a crits, efecte en to major; si acaba baix, en to *menor*; si fan *mutis* donant-se l braç, a estil de comedia de *gran món*, efecte mate de quietut; si amb una sentència, efecte Ibsen; si am morts, efecte Shakespearia; si am casament, am mal efecte; fassi el que fassi, es *latiguillo*. I, no sabent com acabar-ho, hi posa un «visca Catalunya»; i la tristor ha estat rebaixada per falta de penes seguides; l'inspiració, per falta de temps; la llibertat, per por del public, i el drama arriba al cap d'avall am tants tropells i infidelitats, que és fill de tothom menys del pare.

Això sí: aixís que l té escrit, si sou amics de l'autor, o coneguts, o l'heu saludat, amagueu-vos d'ell, que vos el llegirà! Jo no sé si serà a les bones, o a traició, o am perversió, però esteu segurs que vos el llegirà! El que vos endressa la paraula n'ha abusat al-

gun cop, de llegir, però vos jura que s'hi han ben tornat. Li han llegit drames i comedies en un recó de cafè, en un recó de món; n'hi han llegit en despoblat, amb assalt i amb alevosia; n'hi han llegit am nocturnitat, am mala fe, amb armes ilícites; un cop li varen llegir un acte en una estació, al mig de l'andén, i perquè l tren ja se n'anava i el lector no havia acabat, l'agafava per les solapes; un cop, al llit, carregat de dolor, valent-se del reuma com a còmpliq; i un cop, tancant-lo en un hostal. El que té l drama, té de llegir-lo; i no una volta, no: cada setmana, alguns cada jorn, alguns a tot-hora. I lo més dolorós, cavallers, no és la lectura: és que després vos demanen el parer, dient: «la veritat, digui-m la veritat», i com un no la sab, la veritat, té de dir lo que li sembla; i si vos sembla mal, perdeu un amic (que no és pas pera això que vos el llegeix); i si deu consells, no sels escolten; i si l trobeu bé, vos exposeu; i si no l trobeu bé ni mal (com passa quasi am totes les obres), les consultes van seguint, pera arribar al cap d'avall en sense treure-n l'aigua clara. Fins aquet punt rai, tot ha anat bé! Ara comencen les trifulgues!

*
* *

Perquè l'obra s'ha d'entregar. Hi ha uns senyors que n diuen empresa, que viuen en

un escriptori d'un recó polsós del teatre, voltats de carnets y de segells, i aquells senyors reben les obres, el fruit de benedicció del pobre infant que ha vingut al món am tres llibretes de paper; i allí, en un recó d'armari, n'hi ha vint resmes d'aquells infants: sis munts d'ilusions marcides menjades pel corc i per les rates! i tot allò s té de llegir, es té de tornar a llegir, i, com no hi ha temps ni paciència, allò és un fossar d'esperances.

L'autor, sobre-tot si es novell, veureu que l volta, aquell escriptori (hi ha llocs que n diuen direcció, però aquí en diem administració); el volta, atret per un quinqué vert; no veu aquell munt d'altres comedies que esperen el dia del judici; no veu rès, ni vol veure rès. Estrenar: treure el drama a fòra; que aquell senyor que hi ha allí assentat l'escolti un moment, un parell d'hores, que ja n'hi ha prou pera anar a la gloria.

Quan veieu algun subjecte, vell o jove, tendre o marcit, que cada vespre va al teatre, i no mira lo que fan, i que s distreu, i que s passa ls entreactes assegut a les otomanes, parlant amb els comics quan ell pot, ja pot semblar serio, ja pot semblar magistrat, o coronel, o barber: mireu-li a sota l'americana, i pel forat de la butxaca li veureu eixir la llibreteta. Allí hi ha l'obra! Allí hi ha'l tresor! Allí hi ha la claror! Si el veieu de posat alegre, de segur que hi porta una tragedia; si el

veieu trist, ell porta el sainet; si diu mal dels drames, la comedia; y si de la comedia, bona nit, drames!

Ell espera allí! espera el moment d'un des-
cuit de l'empresa; de l'hora bona que aquell se-
nyor de l'escriptori li digui: « vinguen papers:
porti-m això, que demà llegirem »; de que se li
obri la mampara d'aquella saleta dels triats;
de dur a l'altar la seva obra! Quan li diuen
demà, quin vespre, bon Déu! Si és casat, a
l'arribar a casa hi arriba cridant, i abraça la
dòna: si no ho és, abraça lo que pot: si és ric,
s'encarrega dos trajos, i si és pobre se ls vol
encarregar! Si troba als amics, els hi explica,
i de resultes ja n perd alguns! I si ja és tard,
i no troba ningú, es descarrega amb el vigi-
lant, i li regala un cigarro! Aquell vespre no
dorm, no menja, tot sen va en fum! Demà
sabrà l què! Sabrà del cert si la seva obra és
bona o dolenta! O anirà a parar a les taules,
radiant com un sol ixent, o an aquell fossar
de papers, a criar rates i a fer terenyines.

I l'endemà llegeix. I tant si llegeix! No és
que no tingui alguns destorbs abans de co-
mençar la lectura, però, sigui com vulgui...
ell llegeix! Aquell senyor de la mampara el
reb afable, fins li fa bona cara, però primer té
de despatxar els revenedors i la *claque*, que
s'estan esperant a les cadires; després ha de
discutir amb un *barba*, que li demana un *ade-
lanto*; després comptar lo que s'ha venut; des-

prés donar ordres, i, per fi, am quatre o cinc senyors, entesos en això del ram de fer comedies, obren la porta d'una saleta, s'asseuen en unes otomanes que van servir pera la *Flor de un dia* i una cadira d'època, gòtica, ell treu aquella llibreta, respira, tremola de mans i de veu, i comença.

Es dir, hauria de començar, però la bombeta s'ha apagat.

Mentres cargolen i descargolen, i donen ordres, i toquen timbres, l'autor, am la llibreteta, té d'escoltar que, pera encoratjar-lo, s'estan dient que, si continuà la crisi, tindran de tancar el teatre.

Un d'ells diu:

—Si això no s'encén, d'aquí a una hora tinc de marxar.

—L'obra és curteta:—diu l'autor—quatre actes. No més que quatre actes...

I això dels quatre ho diu tant groc, i amb una veu tant apagada, que sembla que sen mengi dos: amb una escalfor als polsos que l'llum electric s'encén, i pot començar la lectura.

Aixís que ha llegit els personatges, li diu l'empresari:

—Dèu dónes? No n'hi ha més que vuit: se n'han de treure dues.

Les treuré;—diu l'autor, tot motxo—les hi havia posades de més.

I torna a seguir fins a mig acte.

Ningú riu; ningú tus; ningú s mou. Si l'autor no estés excitat veuria que l'un mira les vigues, que l'altre pensa en els seus negocis, que aquell treu comptes, que l'altre s'adorm; però aquella quietut és natural: Encara no s'entra en acció: tot allò són antecedents, que s'hi han de posar pera enterar al public, però que no són pera les empreses. L'acció ve després. Al final de l'acte. Ja s va apropant. Ja quasi hi són... quan entra un de l'administració, i diu que acaben de penyorar-los perquè en la funció del dia abans havien acabat fora d'hora; aquell senyor s'incomoda, els altres criden; tothom protesta, i l'acte s'acaba aixís: amb una protesta a la penyora.

El segon i el tercer van mellor. Es veu que tots pensen en la penyora, que no entren en l'obra, que estan distrets, però, com que callen, tothom diria que l'obra va molt be i que ls agrada. Es clar que, de tant en tant, entren recados, passen tarjetes, surt algú a mirar-se l rellotge, hi han converses en veu baixa com si cuidessin un malalt, però l'autor va llegint, va llegint, mirant-se ls ulls dels que... no escolten, que no diuen rès, que no saben rès, però que s comprèn que ls agrada, perquè ja són al tercer acte, quan, al ser a l'acabament, Deu de Deu! arriba un recado urgent de que l galan està refredat, i que no pot fer funció aquell vespre!

L'obra no acaba.

L'autor va dient:

Si volen, demà...

No. Ja ns en fem carrec... El protagonista s'veu que mor... Quan hi ha un silló sempre mor. Veiem l'obra... perfectament.

—I... què ls-e sembla?

Què ls-e sembla, has dit? Pobre autor! Pobre malhaurat! Qui és capaç de saber-ho lo que ls-e sembla! L'un la troba una obra magnífica si, en lloc de quatre actes, en tingués un; l'altre, en comptes de matar al protagonista al darrer moment, el faria morir molt abans; n'hi ha un que voldria casar-los; l'empresa troba que és poc de public; un, que sembla crític, diu que ho és massa; un senyor dels que dormien diu que l'obra és deslligada; un jove la troba massa alegre; un vell, massa trista, i el pare de la criatura continua no sabent si l'obra és bona o és dolenta.

Que la fassin! Això: Que la fassin! Eixir de dubtes! Que s'fassi llum! I aquesta paraula de «llum» la troba tant... lluminosa... que s'treu la llibreta i el llapis i la posa al final de l'obra.

* * *

L'obra s'fa. Ja s'han tret papers. Sia perquè no n'entenien d'altra, sia perquè és la seva hora, sia perquè l'autor assegura que fent-la i posant-la be, el teatre pendrà una empenta

que ja ho sentiran a dir; sia perquè l'obra d'abans era alegre, i ha fracassat, i aquella porta una tristor que pot donar bons resultats, o perquè romp motllos, o perquè ls vol rompre, o perquè l galan hi té paper, o per lo de l'estrella am cua, el cas és que criden a l'autor i li fan fer el repartiment.

Ell ja l té l repartiment. Ja fa més de quinze nits que veu comedies que tant se li n donen pera veure ls comics ont arriben, i aon podrien arribar trobant una obra que s'ho valgui. Aquell paper romantic l'ha donat, en la seva imaginació, an aquell galan jove esprimatxat, que té uns ulls de color de pruna; la noia sentimental que acaba l'acte de les llagrimas, a una noieta que porta trenes i fa paperets de criada; el pare, un paper molt serio, a un comic que no ha rigut mai ni mai ha fet riure a ningú; el paper comic, ja se sab, i els demés a sort, toqui a qui toqui; amb una tria d'aquet modo el drama eixirà rodó, tant rodó, que quan du la llista i l'entrega a l'empresari, sel queda mirant, com qui diu: Què t sembla? Hi toco o no hi toco?

Que hi toca, prou! Es clar que hi toca! Pero l'empresari li fa veure un inconvenient que no sabia, i que s'ha de tenir molt en compte quan se fa l repartiment: lo que sen diu categoria. Això de la categoria son drets adquirits a les taules, són anys d'aplaudiments, és el sòu, són victories obtingudes en

obres de les quals fa molts anys no se n canta gall ni gallina, i com que l que té categoria ja fa molts anys que fa comedies, sol ser vell, però sol ser *galan*, i el ser galan, no sent jove, fòra les taules és possible, però a les taules... no hauria de ser-ho. Per això de les categories, aquell paper tant ideal, que pensava donar a l'esprimatxat, el té de donar a un home fet, tant fet que ja cria ventre; el de la noia romàntica, a una *noieta* que ja té filles que podrien fer el paper si tinguessin categoria; el paper curt que salva l'obra, a un jovenet que tot just comença, i que, si se salva ell, ja farà prou; i els altres, els de *terregada*, als qui puguin fer-los o els vulguin fer; aixís és que, per mor del tringol d'això de les categories, ningú s'assembla a qui ha d'assemblar-se: els grassos són magres, els magres gruixuts, dels anys no n parlem pera no ofendre, i si l'obra tira endavant, serà com calces de pobre, que hi ha més pedaços que calces.

L'empresari, pera aconsolarlo, explica a l'autor cadell dugues anècdotes, pera que vegi la vanitat dels actors i dels autors. Un actor havia sigut aplaudit en un paper que havia estrenat, i l'endemà de l'estrena s passejava per una Rambla. Passa un senyor i es treu el capell, en passa un altre i també sel treu, i ell saluda vanitos. Va passant gent i descobrint-se, i ell dient-se: «Tothom te coneix!» Fins que, al ser a una cantonada, es gira, i—oh

desengany! — veu que tots aquells saludos eren per un mort que passava. El de l'autor és lo mateix: tothom l'anava senyalant, i ell dient-se: «Ets popular!» Fins que—oh dolor!—va adonar-se de que li eixia una veta! Per no voler ensenyar la veta l'autor del drama s resigna, dona els papers, n'hi tornen uns quants, es tornen a repartir del modo que s pot i no que s vol, i un dia veu a la tableta que l'endemà, a dos quarts de tres, llegeix l'obra a la companyia!

D'aquesta llegida en parlarem poc. Hem parlat ja de tantes llegides, que tenim por de ser tant pesats com l'infeliç que té de llegir. L'escena, aixís que ell arriba, amb aquell manuscrit tant masegat, tant matxucat i tant escapçat, no més reb claror d'una claraboia que hi ha dalt de tot dels telons, entre cordes i terenyines. Les dames, al fons, i mig a les fosques, vestides am les despulles de les obres que han tingut més èxit, se surgeixen els vestits que tenen de presentar aquell vespre; el graciós dorm, el segon apunte s menja un plat de cigrons, la dama tus i el galan estornuda; els gats, aquells gats terribles que prenen part en la funció pera comprometre el moment capdal, es passegen per sota uns arbres; el maquinistes passen telons; n'hi ha un que pica sempre, tota la tarde, que picarà mentres es llegeixi; i aprop de l'apuntador, coberta per un drap verd d'aquells de jugar a

la barrotada, i un llum amb un cuc de claror, la tauleta de la lectura.

L'autor s'apropa i tots van venint, am mandra i amb aburriment. N'han sentit tantes de comedies! N'estan tant cansats, d'escoltar! S'apropen amb el seu paper, i amb el gruix que té y les ratlles escrites es podria pendre la mida de les arrugues de menyspreu que duen escrites a la cara. Seuen, i escolten, i van llegint, i aixís que no parlen d'ells, s'aixequen i sen van anant. A l'acabar el primer acte sen van vuit o dèu que ja estan llestos; al segon quatre més: els altres al terç i al darrer acte, que és un dialeg, es queden el galan i la dama, que, com que acaben el drama, s'han hagut de quedar per força!

Ella plora, no se sab perquè, però aquelles llàgrimes de còmica, que en aquell moment no ho són, fan tant bé al cor del pobre autor, li reconforten tant la seva ànima, que si gosés, i no fos pel galan, li faria un petó als ulls!

Però no l'hi fa, perquè no es de l'obra!

El qui l'hi fa és el segon apunte, darrera la soca d'aquell arbre.

L'endemà comencen a ensenjar. L'autor arriba a l'escenari, tant fosc com abans i tant desolat, i, bellugant-se al mig de la foscor, veu els comics que estan fent broma. Sempre que s

té d'ensejar un drama s troben els comics fent broma. Asseuen l'home en el silló que aquell mateix vespre serveix pera morir-hi el protagonista, ve l'apuntador amb el llibre, i l'autor comença a patir. De primer reciten els papers quasi d'esma, no sabent aon van. Com que no més han vist el seu (suposant que se l'hagin mirat), no saben què ls contestaran, i es queden parats de la contesta, i si n'hi ha algun que no respon, es respon ell an ell mateix; després, el director d'escena va posant cadires per tot arreu; tres cadires volen dir un sofà; una d'ajeguda vol dir una taula; dugues, una porta; un rengle, un banc: les cadires serveixen pera tot menys pera seure! Quan ja tot està ben senyalat, van cridant als personatges, que mai hi són tots, que sempre n'hi ha de malalts, i allavors l'home fa de dòna, el director fa de criada, la criada fa de mestressa, y tothom parla per altri, i quan ja parlen tots plegats, parlen tant a poc a poc, que s veu que no porten cap pressa.

L'autor, com que, naturalment, se sab l'obra de memoria, els va empenyent am l'intenció, se li asseca el coll de tant no parlar: es mou, neguitós, en el sitial, com si també fes una agonia, i com que no sab què fer, va suant: un moment s'alça pera dir una frase, i l'hi surt tant malament, que diu al comic que la digui... no com ell: d'una altra manera: i allavors calla,

fins al final, i l'obra li sembla tant llarga, que ja n tallaria la meitat, i potser no s'erraria.

En els entreactes coneix als comics i els va sabent els defectes, i els va coneixent les qualitats. Comprèn les seves envejetes, els seus jocs d'amor propi, les gelosies, però veu que són bons, que són generosos; comprèn que són bohemis, però que també són treballadors: que s menjarien els uns als altres per pendre-s un paper que s'ho valgui, però que s treurien el seu menjar pera donar-lo a un que fos més pobre; que tenen la pell susceptible però el cor d'or; que no amaguen cap sentiment, que tots els surten damunt de les taules. Quina mena d'homes hi hauria que tinguessin de treballar sempre plegats, i al mateix caixó, i donar-se les mans, i parlar-se avui, i demà, i cada jorn, i que hi haguessin dònnes per entre-mig, sense acabar per odiar-se? Imagineu els polítics tancats en un escenari, sense veure queixals per terra? Hi imagineu homes de lletres sense veure-hi reputacions? I si hi tanquessin comerciants? I si fossin obrers? I si fossin dònnes? Els comics són homes, però també són artistes; i les llagues i les miseries que tots porten en el seu Jo (am lletra majúscula) l'art les cobreix d'un mantell, en què l mantell sia de teatre! El daurat de *guardarroquia* es d'or fals, ja ho sabem, però a la fi es daurat, i hi hà tantes coses a la vida que ni són bones ni daurades, que, mal que mal, vinga la ficció;

el comic fingeix, però bellament, i el dia que la bellesa va eixir del pou tota nua, i es va voler civilisar, sen va anar a casa den Paquin a encarregar-se un trajo de cua.

L'autor veu això, i va aconsolant-se per un motiu més que poderós: perquè comença a estar marejat. Als quatre o cinc jorns d'ensejar, am tot i els malalts, i les cadires, i aquell fuster que sempre va picant, l'obra comença a pendre relleu. No s'assembla ni un borrall a lo que havia pensat l'autor; no surt ni un efecte dels que s creia, però en van eixint d'altres que no hi eren, ni hi podien ser, però que hi són. L'obra és una altra, però és una obra, i si no fos pel mareig, i que l pare d'un infant sempre s creu pare, fins quan ho és, creuria que l'hi han cambiada, que és una obra clandestina.

Allavores també va veient, a mida que ls comics ja s llueixen, amb un parlament, amb un *mutis*, amb uns mots que no ls-e sent ningú (forma de *latiguillo* modern), com se cassen, els uns als altres, els aplaudiments que sospiten. Pera que s vegi de quina manera miren de fer-se la traveta i l'enginy que tenen pera sortir-sen, em permetreu que vos conti una anecdota. Un actor feia de Napoleon, i un altre de mariscal Ney. El segon duia una lletra al primer, i en el moment d'entregar-l'hi, l'hi entrega en blanc, pera fastiguejar-lo i pera fer-li guanyar una xiulada. Quan el que feia d'em-

perador veu que no pot llegir el paper, perquè no hi havia res escrit, es posa sobre sí i diu: —Mariscal Ney: ja sabeu que, del meu exèrcit, l'home de més confiança sou vos. Al general que m'ha seguit a la conquesta de tota Europa no li puc tenir cap secret. Llegiu-me la lletra en veu alta.—El general, que sab que no hi ha res, improvisa lo següent:—Emperador: la vostra bondat és tant gran, que al fer-me mercès de tots els honors am què heveu tingut a be enlairar-me, no heveu mirat mai ma classe humil. No sé de lletra, Emperador;—respon, tornant-li el mateix paper.—Doncs... jo tampoc...—va dir Napoleon. I aquí el públic va acabar el drama d'una manera sobtada.

El record d'aquestes anècdotes, i d'altres que n' sabem o que li expliquen, va marejant més al pobre autor, que, a mida que veu apropar-se'l jorn paorós de l'estrena, ja no sab aont és ni per aon navega. Tant aviat tot li sembla curt, i voldria afegir més escenes, com voldria unes estisores pera retallar, lo mateix que un sastre. Veu tant lluny el jorn venturós que va concebir l'idea de l'obra! S'ha anat marcint tant, la pobre obra, amb el vent de tant retocar-la, de tant masegar-la, de tant llegir-la! S'ha prostituit tant, pel camí, que quan s'apropa l'estrena no li queda ni una fulla de la seva virginitat. Ve el darrer ensaig, l'ensaig general! Allí, a les primeres butaques,

hi han els amics, els bons amics, que, com que l volen de debò, i se saben l'obra tant com ell, estan tant marejats com ell; a les butaques de més enllà hi seuen, serios com estatuës, els que ja quasi no ho són, d'amics: aquells que, si fracassa l'obra, deixaran de ser-ho pera sempre; i al fons de tot, lo mateix que ombres, els que ja no ho són desde fa temps: els que cerquen les arrugues pera poder esgarrapar l'obra, els que s'esmolen les ungles, els que s tornen grocs quan tot va bé i riuen quan va malament, els malalts del fetge i del cor, els que fan plorar un infant quan veuen que van a aplaudir: els pobres tristos de l'enveja. Aquets es miren l'autor com l'aligot es mira l'aucell; els del mig estan impassibles, com l'estatua de la justícia; els d'aprop donen bons concells, però n donen tants i tant diferents, que l'autor ja no és autor: és un rellotge desbocat, un feix de nirvis, un cervell que balla l vals de *socios* i que no més desitja una cosa: eixir del pas, sia com sia; amb aplaudiments, am xiulets, am crits, am badalls, a cops de pedra, gloriós o escarnit, viu o mort, però eixir-ne, eixir-ne com sia!

Per fi arriba l jorn. Es dir: arriba la nit! Els cartells, am lletres daurades, han contat el fet sobre els murs negrosos, i l'autor sels

ha mirat tots com si no diguessin lo mateix; s'han regalat localitats als entrants i amics de la casa, que, com que no paguen, xiulen més, pera demostrar que no s'vènen per l'almoïna d'una butaca;—la *claque* està a punt d'emocionar-se allí on li ha senyalat l'empresa; la gent de pago ha anat entrant modestament, com si no paguessin; a dalt de la galeria hi ha empentes; el quintet toca una *machicha*—perquè el públic vegi que va de drama,—sonen un timbre, tothom s'asseu, i, per fi, ve aquell moment que tant bé descriu en Rostand en el proleg de *Chantecler*:

...Le rideau, c'est un mur qui s'envole,
et quand ce mur va s'envoler, qu'on en est sûr,
on ne saurait avoir d'impatience folle,
et c'est charmant d'attendre en regardant ce mur.

C'est charmant d'être assis devant un grand mur
[rouge
qui frissonne au dessous d'un masque et d'un ban-
[deau.
Ah! le meilleur moment, c'est quand le rideau bouge
et qu'on entend du bruit derriere le rideau!

Aquet moment *charmant*, naturalment que és pels que seuen, i aquesta remor que se sent a darrera del teló, podria ser el tremolar de les cames de l'autor. Aquell soroll, llis i relliscós, de la cortina que s'aixeca, i que no se sent de la part de fòra, desde dintre és una corrent d'aire que du una fredor glaçadora. A mida que pugen teló amunt, a l'autor li fa

l'efecte que li estiren la roba cap enlaire, i el deixen nu a davant del públic. Ell no és fòra, no és a les taules, però és com si hi fos, pitjor que si hi fos, perquè es ell qui va a parlar, encara que parlin els altres; perquè no hi té el cos, però hi té l'ànima; perquè tots els mots que diran, i els gestes que faran, i fins les equivocacions, les rebrà ell al mig del cor; perquè saben que allí, amagat, hi ha l salvador o hi ha el culpable, i els comics no són més que còmplix.

De moment no sent ni una mosca: Tanta gent junta i que no parlen ja és una cosa esfereidora. Se sent com una buidor, però una buidor de cosa plena; el silenci del respirar, l'ona de quietut humana que espera el vent que la mogui cap a bonança o cap a tempesta. La veu dels comics té un to com l'eco d'una bóta plena: sembla que no parlin ells; que l'autor s'escolti an ell mateix i que tot allò que estan declamant ho hagi sentit en somni llunyà, i no s recorda aont ho ha sentit: Allí a fòra hi ha un home que tus, i el fan callar, i per les veus dels que l fan callar sab que hi ha veus allí darrera; hi ha aquell infant que plora sempre, a totes les estrenes del món, que li tapen la boca no sab am què; hi han unes bòtes que grinyolen, d'algú que ha fet tard, i no hi ha res més: quietut, quietut, i més quietut!

L'autor no la pot aguantar aquella quie-

tut esfereidora; ja quasi s'estimaria més que protestessin d'un modo o altre; que algú cridés, que algú s'escandalisés, i, com que ell no pot protestar d'aquella falta de protestes, pera aturar-se l neguit, que ve a ser una mena d'angoixa o picor espiritual, fuma cigarrillos, els llença, grata les decoracions, parla, va al fosso, torna a pujar, sempre am l'orella a l'escenari, i, quan no pot més, entra el quarto on se vesteix el galan, i es deixa caure en una otomana, brunyida de totes les suors de tots els autors de la casa.

Allí arriba un comediant que ve de l'escena; arriba tranquil. I, com si vingués d'un altre poble, i l'escenari no fos allí, i hagués caminat sis llegües, l'autor li pregunta:

—Còm va allò?—(Allò vol dir els de la part de fòra.)

I ell li contesta:

—Per ara s'ho escolten.

Arriba una dama i diu lo mateix: «S'ho escolten: s'ho van escoltant», i tots els que arriben no n saben d'altra: «que escolten, que escolten», i això: «que escolten».

Allavores,—sempre hi ha un autor, dels que no escolten, perquè's fan carrec de com és el drama en sense necessitat de veure-l,—sempre hi ha un autor que, en el moment critic, explica l'assumpte d'un altre a la víctima nerviosa, com si a fòra no hi passés res,

com si al món no hi hagués més comedia que la que ell pensa fer avui per demà.

El que està en capella, naturalment, ni sab lo que li estan contant, ni rès se li n dona, ni és d'aquet món; però, com que està tant preocupat, sembla que també s'ho escolti, i l'altre n'abusa, i ara una escena, i ara una altra, li descapdella l'*idea*, i el sitia, i me l'acorralla, i fins li demana parer,—parer a un home que voldria tenir-ne, o que n tinguessin per ell!—fins que, sentint una frase d'aquelles fortes de final d'acte, l'autor fa un bot com un conill i sen va al peu de l'escenari.

Estan acabant! Ja quasi hi són! El cor li bat tant furient que sembla que li hagin dat benzina; els peus no li toquen a terra; el cigarrillo que fumava sel fica a la boca per la cendra; té fred i sua, i després d'un crit, i aixís que baixa l teló, de desde l cap fins als peus es torna tot ell oïdo: oïdo de llebre, oïdo d'aucell, oïdo d'isart perseguit, oïdo a l'aplaudiment, que, per fi, ha esclatat allí fòra, compacte a dalt, aont hi ha la *claque*, moderat aont hi ha la crítica; encongít aont hi ha els autors, sord aon són els intellectuals, franc als de dalt, buid als de baix, però, en conjunt, aplaudiment, que l retorna, que li treu el fred, que li aixuga la suor, que li atura aquell bategar, i que li dona aquella calma que ls doctors en sensacions en diuen besada de gloria.

Han cridat l'autor i ha hagut d'eixir. Com que l suposem novell, ha eixit depressa, i ha saludat bé de tant malament que ho ha fet. Si fos més gat vell ja sabria que, per moltes ganes que tingui de eixir, ho té de dissimular, s'ha de estar una estona esperant a la caixa de segon terme i ha de fer veure que l'estiren, que ell no eixiria, que és per força, que s'hi veu obligat per la... *claque*. També ha d'apendre de saludar. N'hi ha que saluden decidits, com si volguessin eixir del pas; n'hi ha que tenen un somriure de benevolència cordial, com si tots els que fan de public fossin amics (i a voltes ho són). Alguns miren a dalt a la galeria, com si els brindessin el drama, dient: « Això és pera vosaltres, que pagueu poc, però hi enteneu més, perquè sou els que aplaudiu més »; altres saluden a baix, a les noies i a les senyores (són els que van acaserats); hi ha qui surt com trist i queixós, volent dir: « perdonin l'acert: ja no hi tornaré mai més a escriure drames que ls agradin »; i, per fi, els que no saluden, que s queden drets al fons de l'escena, fermes a rebre la sotragada; plogui o nevi, i vingui el que vingui.

Després d'això entren els amics: abraçades, estretes de mà, patacades, fins cops de puny; i, entre ls amics, els que no ho són tant,

però que també apreten, i feliciten, i després els que entren corrent i sen van de dret als actors.

— Això està molt bé!

— Comença molt bé!

— Ja t'ho havia dit que era una gran obra!

— Veig que has cregut lo que jo t deia!

— L'acte és rodó!

— I tant rodó! Encara que sigui la primera obra, és l'acte més rodó que has fet!

L'autor ho creu tot, perquè hi ha hores que, per descregut que l'home sia, el sentiment el porta a creure i l'emoció l'aclapara! Si no fos aixís, si hi vegés clar, sentiria que hi ha alabances que fan soroll de tomba buida; que n'hi ha que estan massa contents; que l'encoratjament de molts fa farum de protecció; que algunes mans no estrenyen prou bé; veuria que molts dels que van de dret a saludar als actors, tenen d'estrenar aviat; sentiria la remor que ve del saló de descans, i li semblaria el rosec de les rates menjant-se un moble; veuria que la comedia no és a les taules, que és allí, am més intriga, am més farça, i feta am més art i més saber; i que si els que allí fan comedia, quan agafessin la ploma les escrivissin tant bé, farien obres perfectes.

— Veurem l'altre actel!—Diuen a l'anar-sen.

— Si això no decau...

—Es dir que vos sembla...

—Que l public s'ho escolta.

I el tornen a deixar amb els seus dubtes, amb els seus neguits, encenent un altre cigarro, veient entrar i eixir figures que van i vénen de l'escenari, passant del plorar a l'alegria quan són dintre o quan són fòra.

Hi ha un moment que l public riu en un indret que l'obra no l marca. Es que passa, mirant-se al public, amb el menyspreu i calma dels gats per tots els publics del món, el gat de teatre, aquell gat que hi ha en tots els escenaris, que viu del berenar dels comics i de la maledicció dels autors; hi ha un altre moment que també riuen, però aquesta volta és d'una frase que tenia de fer plorar; n'hi ha un altre que tothom tus, com si la veu dels comedians fos l'escletxa d'una porta que encostipés a tot el public; hi ha una senyora que s desmaia, i no per impressió de l'obra, sinó perquè li ve de gust; un del galliner fa un badall, un critic s'adorm, un altre ho fa veure, la comedia està en perill, tots els entesos en teatre creuen que la cosa va al fosso, quan el galan s'estira els cabells, s'arrenca un bocí de perruca, i acaba l'acte ab una ovació que deixa parats als actors, als que dormien, als que s desvetllen, als que la fan, a la *claque*, a tothom, i més que a ningú al pobre autor, que no l'esperava en aquell acte.

L'invasió d'encoratjadors en aquell mo-

ment és explosiva. Menys alguns dels que havien entrat, que, com que l'aplaudiment ha estat sincer, troben que l'public n'ha fet massa, hi tornen a entrar els bons amics, els que ho volen ser, en vista de l'èxit, els desconeguts que s fan presentar i els que s presenten ells mateixos, sense comptar els companys dels actors; els que fan l'amor a la dama; els que l volen fer a l'ingenua, i els que ja no l fan, però l'havien fet, quan ho era, a la característica. Tothom, fins aquells que deien que l'obra no podia passar, ara diuen que ja ho havien dit, sense dir lo que havien dit. L'autor no hi veu, no sab aont és i va extre-nyent totes les mans que troba per tots els recons, dóna mercès a tots els actors, troba hermoses totes les dònnes. Es l'hora de l'expansió, de prometre obres, de voler-ne escriure. Es l'hora de la generositat, i n'hi ha alguns que ho veuen tant clar, que aprofiten la fumerola que puja del incens de gloria pera fer un prestam al pobre autor, que no sab aon té les butxaques, ni el cap, ni el barret, ni l'obra; moments que serien de joia si al bo de l'ubriagament no arribés un, que no falta mai, a fer saber a cau d'orella que lo que desde dins sembla un èxit, a fòra és un reventament: que l core comença el seu treball, i que si abusa de tenir èxit ja li preparen la creu pera acompanyar-lo al Calvari!

Per dissort d'ell, ai! no abusa, no. El tercer acte ha anat malament. El public encara s'ho escolta, però am poques ganes d'escoltar. Si arriba a passar aquell gat, adéu, obra! Al final també han aplaudit, però els aplaudiments han semblat d'aquells que senten els reis en terres republicanes. Els actors van entrant tots motxos i com profetes intermitents: —Ja ho deien que el drama era fluix! D'amics no més n'entren uns quants que s planyen de debò, que ls reca la cosa; d'enemics també pocs (els menys vergonyosos), que encoratgen a la víctima, com si planyessin un malalt. Els que no sabien el paper donen la culpa a l'apuntador, perquè troben que no se sentia, i els de fòra, perquè l sentien massa; els que no prenien part en l'obra al mal repartiment que ha tingut; els repartits, als repartidors, i l'empresa, a tots menys an ella. Ningú s'entén, tots fan mala cara; molts que en l'acte anterior tutejaven a l'autor el tornen a tractar de vostè, i ell, el pobre, acorralat pel crim d'haver fet un acte que podrà ser tant dolent com se vulgui, però que és un acte de valor, s'amaga a la *guardarropia*, i si no fos que no és de l'obra i les acotacions no ho marquen, ploraria mellor que ls comics.

Allavores veu un detall que l veuen molts,

però que no més ell s'hi fixa, amb amargor de derrota: a la tablilla dels ensajos senyalen hora pera l'endemà començar a ensajar una altra obra! Allò és la sentència de la seva. Aquelles dues ratlles concises que ls comics miren de rutina, volen dir que no compten amb ell, es el testament del seu drama, la papeleta de defunció, l'empenta que ls vius donen als morts; és el crit de l'altre autor que s'està esperant a la porta; és la mica de llatí de les absoltes teatrals, pera què vagi més... llatí a no fer nosa als que ja s'esperen!

L'autor se n'aniria. Fins ho prova. Ja ha estat tres voltes a la porta, però no pot, no té voluntat. Té com un lligament de cames que l té fermat an els bastidors. Aont aniria que no veiés la fantasma del darrer acte? Aont és prou lluny pera no sentir els xiulets que ell ja s'imagina? I quins xiulets hi ha, quan van per un, que no travessin les parets i tot el cotó de les orelles, i no sen vagin al cor, que és aon van a parar... aquestes coses? Sembla extrany que un buf de llavis fassi més mal que un cop de pedra; i és que dèu ser que la pedra no més surt de les mans de l'home, i la protesta de la mala ànima! O dèu ser... alguna altra cosa, però el cas és que l'autor se queda, i es queda per un sol motiu: perquè pera treure-l d'allí se l'haurien d'endur en camilla.

Es queda allí... i, lo que és el teatre!... sia

un vent de benevolença que ha tocat als espectadors, sien les ales del déu èxit que han fet vent de desde l'escenari, o que ls comics han reaccionat, o que l'apuntador apunta bé, o que resta encara dintre l'obra un raiget d'aquella emoció dels jorns serens de quan va ser escrita; o que la Providencia té ratos bons, el cas és que l'acte va bé; que l galan treu foc per la frase; que la dama plora de debò, que l duo creix, que l'obra s'infla, i que fins agrada la tesis, que ja és molt agradar, cavallers!

El teló s'aixeca una volta, una altra, i una altra, i encara més, i ara saluda un, i ara tres, i ara tots; i els aplaudiments no paren, i els comedians estrenyen la mà, i l'empresari s'commou, i allò és un espetec de *bravos*, i *cables*, i entusiasme, i foc sagrat, de tots, de tothom, o de... quasi tots..., perquè, al parar l'entusiasme..., d'allí dalt, de no se sab aon, de la boira del anonim en baixa un *xiiiit*... llarg i primet, com si hi hagués una escletxa per aont entra la protesta, l'avís del cel de «tente compte», la goteta de vinagre amargant la Santa Beguda! El dubte: el maleit dubte de tota obra de teatre, que no mira èxits ni mira rès; aquella fatalitat de no poder saber mai si una obra està bé o no està bé; de que no hi valguin lectures, ni representacions, ni èxits.

«L'obra ha agradat, sí, no hi hà pas dubte», es diu l'autor, a l'eixir del teatre, davant

d'una xicra de xocolate que li sembla triomfal. De quatre actes, tres d'aplaudits: dos amb esclat, i al final, ovació!... Els amics han felicitat; els comics també; fins l'empresari ha dit una cosa que no s'arrisquen a dir-la gaire: que tenien obra pera estona... Però... i aquells xiulets? I aquella protesta? I la meitat que no aplaudien? Enemics..., ja ho sé... Envejosos... Però, que ho eren tots, d'envejosos? La majoria havia aprovat: però, que no havia llegit a Ibsen, que diu que les majories no tenen mai raó? A dintre de les minories sempre s'hi troben els escullits. Però qui els havia escullit, aquell vespre? Havia tingut èxit, això era cert, però aquells quants xiulets del passadiç i aquell tussir fòra del temps li amargaven el triomf, i el xocolate li va fer mal.

Era la primera volta que l xocolate li feia mal, am tot i ser gloriós: la primera volta que veia que l triomfar no és cosa planera; que si no tenia fermesa, o conviccions, o tant-se-men-dona, darrera dels aplaudiments en pendria moltes xicres, am gotes de sal i vinagre.

L'endemà sabia el què, això sí: parlaria la prempsa; i l'endemà, al parlar la prempsa, ja no va dubtar, ja va saber que mai més sabria rès. Els sacerdots de la palanca, am tot i el seu sacerdoci, tampoc van aclarir rès. N'hi havia un que n parlava molt bé, però era massa amic, el sacerdot, i els amics no compten,

quan diuen bé; un altre l tirava per portes, però tampoc en podia fer cas, perquè li devia un favor, i el que dèu un favor, no judica, perquè és més planer renyir que pagarli amb agraïment; un altre que era imparcial, aquell contava l'argument, i, l'argument rail! ell ja l sabia; aquet no judicava l'obra: judicava la tendència; i el pobre autor quedava parat de que l'obra n tingués, de tendència; el de més enllà feia erudició: es veia que l que ho havia escrit havia vist tots els drames menys el seu, que és del que parlava; l'un trobava l'obra lleugera, l'altre pesada, l'altre de mig pes, i de tot aquell garbell de lectura, d'ensajos, de public, de crítica i de sacerdocí, se li feia un nus al cervell, que no més veia una cosa: que ni d'aquella obra ni de les que fes en sabia mai res del cert; que se n'aniria d'aquet món tant fresc com abans d'escriure; que si Nostre Senyor el destinés a tenir posteritat de cosa de quinze o vint anys (que ja és molta, en els temps que correm) tampoc els fills sabrien de cert si son pare era un boig o un sabi; que, pels que la tenen de més durada, tampoc els erudits s'entenen, i ja posen als posterisats al cim d'un nuvol o sota d'un marge, i que l teatre es com la vida: fa riure, fa plorar, agrada, no agrada, no segons els que ho escriuen, sinó segons els que ho escolten.

En arribant aquí, senyors, després de saber els treballs, els insomnis i les angoixes que passen darrera ls bastidors, és segur que preguntareu: Ja que l'autor pateix tant, de segur que deixarà l teatre. I aquí no és ell el que contesta. Tots els que patim de la Dèria, contestem: «No! No l deixarem mai!» El teatre, pera tots els que n fem, no és pas escriure, és viure, és sentir-se viure; no és fer escenes que vagin passant, és pensar-nos que les passem; no és pas l'insinceritat d'enganyar als altres per la ficció, és enganyar-nos a nosaltres; no és fer comedia com fa tothom, és creure-ns que som sols a fer-la, i les angoixes, i els insomnis, i l'incertesa, i fins les llagrimas, són potser el mellor pler d'escriure-les: perquè aixís com els jugadors, després del goig de jugar i guanyar, diuen que és el de jugar i perdre, creiem que, després del riure, lo més distret és el plorar: perquè l'incerta emoció de la recerca de la veritat és molt més bella que la certesa; perquè una nit de teatre, com una nit de París pels soldats de Napoleó, ens paguen tots els sofriments; i perquè no hi podem fer més: el que té l vici, ja ha rebut: quan pot escriure escriu comedies; quan no pot, les veu representar; quan no pot més, s'hi fa portar en

cotxe, i quan no té cotxe ni entrada, es queda a l'ombra a mirar com entren, potser amb una llagrima als ulls, però amb el cor ple d'anyorances; i també, després de l'esperar, no hi ha res tant dolç com anyorar: que lo més trist, cavallers, és l'anar passant per la vida en sense tenir pena ni gloria.

Quan veieu, doncs, alçar la cortina, i veieu que l'obra, de tant natural, sembla que s'hagi fet sola, penseu que la comedia es dintre; penseu lo que s'ha sofert pera escriure-la, pera fer-la admetre i pera ensajar-la; compteu que, pera venir al món, ha hagut de passar tantes trifulgues que sembla impossible que visqui; que ha anat deixant bocinets d'entranyes per tots els arbres de drap pintat; que hi ha bocins d'ungles, als bastiments, dels que han volgut esgarrapar, i gotes de sang de l'autor; però no'l planyeu molt, que ja s'ho ha guanyat: Ha plorat, ha sofert, no ha dormit, però, en cambi d'això, ha viscut; i si el Faust es va vendre l'ànima pera viure dugues vegades, els autors les han viscudes sense fer tractes amb el dimoni, i el que pot viure més que ls altres, sense dar res al maligne esperit, avui que treballa tant, per poca gloria que li quedi, no s'ha de planyer el seu destí: Val més veure l teatre per dins que haver de badar per fora.

Obres de l'autor

- Impressions d'una excursió al Tago** . . . (Agotada)
Desde el molino. Ilustracions de R. Casas. (8.ª edició)
L'home de Porga. Monoleg. (Agotada)
Andalusia vista per un català. (Conferència). (fd.)
Discurs llegit en els Jocs Florals de Granelers (fd.)
Anant pel món (8.ª edició)
Impresiones de arte. Ilustracions de Zuloaga, Mas i Fontdevila, Oller i Rusiñol. (2.ª edició)
Oracions. (2.ª edició) (Agotada)
Els Caminants de la terra. Poema en prosa. (fd.)
Fulls de la vida. (Agotada)
L'Alegria que passa. (Un acte). (4.ª edició)
El Jardí abandonat. (Un acte).
Teatre. L'Alegria que passa.—El Jardí abandonat.—Cigales i formigues (Agotada)
Llibertat! (Tres actes) (2.ª edició)
Els Jocs Florals de Canprosa. (Un acte). (8.ª edició)
El Poble gris. (2.ª edició) (Agotada)
El Malalt crònic. (Un acte). (2.ª edició)
El Prestidigitador. (Monoleg) (Agotada)
Feminista. (Monoleg) (fd.)
El Bon caçador. (Monoleg) (fd.)
El Sarau de Llotja. (Monoleg) (fd.)
D'Aquí i d'allà. (2.ª edició)
L'Hèroe. (Tres actes) (4.ª edició)
El Pati blau. (Dos actes). (2.ª edició)
Desde el Molino. Impresiones de arte.
Jardins d'Espanya.
El Mistic. (Quatre actes). (5.ª edició)
Els punxa-sarries. (Un acte).

- El Bomber.** (Monoleg) (Agotada)
La Nit de l'amor. (2.ª edició) (id.)
Aucells de fang.
L'Escudellòmetro. (Monoleg). (Agotada)
La Lletja. (Tres actes).
El bon policia. (Dos actes) (2.ª edició)
La bona gent. (Quatre actes). (Agotada)
Monolegs.
Tartarín de Tarascó, d'Alfons Daudet. Tra-
ducció. (Quart miler)
En Barba azul. (Monoleg).
La cançó de sempre. (Dialec).
L'auca del senyor Esteve. (2.ª edició)
Vida y dulzura. En col·laboració amb en
G. Martínez Sierra.
La Mare. (Quatre actes). Dotzè miler. (3.ª edició)
Cigales i Formigues. (Nova edició).
Festa Modernista del Cau Ferrat. (Agotant-se)
La primera carta. (Monoleg).
La «Merienda» fraternal (Quart miler)
La Fira de Neuilly, de G. Martínez Sierra. Traducció.
Els Savis de Vilatrista. Col·laboració amb en G. Martí-
nez Sierra.
L'Hereu Escampa. (Tres actes).
En Tartarín als Alps, d'Alfons Daudet. Traducció.
La Llei d'Herència. (Tres actes).
Aucells de pas, ab en G. Martínez Sierra.
La Intel·lectual. (Tres actes).
Un bon home. (Monoleg).
El Redemptor.
Cors de dòna, amb en G. Martínez Sierra.
-

- El Jardín abandonado.** Traducció de M. Sarmiento.
Libertad! Traducció de J. Benavente.
El Pueblo gris. Traducció de G. Martínez Sierra.
El Místico. Traducció de J. Dicenta. (2.ª edició).
Hojas de la vida. Traducció d'E. Chavarri.
El Prestidigitador. Traducció de Vital Aza.

- Pájaros de barro.** Traducció de G. Martínez Sierra.
Buena gente. Traducció de G. Martínez Sierra.
La alegría que pasa. Traducció de Vital Aza.
Hojas de la vida. Traducció de M. Sarmiento.
La Fea, El enfermo crónico. Traducció de G. Martínez Sierra.
Buena gente, El buen policía. Traducció de G. Martínez Sierra.
La eterna canción. Traducció de Casto Javaloyes.
L'alegresse qui passe. Traducció de Marius André.
(Mercure de France).
Cigarras y Hormigas. Traducció de G. Martínez Sierra.
(Renacimiento).
Il Jardino abandonato. Traducció de Vittorio Pica.
(Art et Labor).
La Madre. Traducció de G. Martínez Sierra.
La Madre. Cigarras y hormigas. (Un volum). Traducció de G. Martínez Sierra.
La Patrino. Traducció d'Alfons Sabadell.
Aleluyas del señor Esteban. Traducció de G. Martínez Sierra.
Le Village endormi. Traducció de G. Violet. (Grande Revue.)
Folloy de la Vivo. Traducció d'Alfons Sabadell.
-

EDICIONS POPULARS

Anant pel món. (2. ^a edició)	Ptes. 1
El Místic. (2. ^a edició).	> 1
Oracions. Am música d'E. Morera.	> 1 (Agotada)
Fulls de la vida.	> 1 (Agotada)
Els Jocs Florals de Canprosa. (2. ^a edició)	> 1
El bon policía.	> 1
Monologs.	> 1
La bona gent.	> 1 (Agotada)
Tartarin de Tarascó. D'A. Daudet. (Quart miler).	> 1

El pati blau.	»	1
El poble gris.	»	1
La Mare. (3. ^a edició). (Quinzè miler)	»	1
L'alegria que passa.	»	1
La «Merienda» fraternal. (Quart miler)	»	1
L'Heroe.	»	1
Llibertat!	»	1
La Fira de Neuilly	»	1
Els savis de Vilatrista.	»	1
L'auca del senyor Esteve.	»	1
L'Hereu Escampa	»	1
En Tartarin als Alps	»	1
La Llei d'Herencia.	»	1
Aucells de pas.	»	1
La Intellectual	»	1
El Redemptor	»	1
Cors de dòna	»	1